

DE GEELDERS & HET DOMMELDAL

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het project Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 september 2021 beschikten we over ruim 285 hectare grond. Onze methode: we verwerven gronden, zorgen voor de inrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de gronden over aan andere beheerders. Onze meest recente Brabants Goud-percelen die we verwierven, liggen in het Dommeldal aan het Everse Akkerpad (Sint-Oedenrode) en aan het Hoefje in De Geelders.

Een grenswal in De Geelders • BERT VERVOORT

NIEUWSBRIEF DE GEELDERS & HET DOMMELDAL: NIEUW MAAR TOCH VERTROUWD

Met de nieuwsbrief 'De Geelders & het Dommeldal' houden we u op de hoogte van alle landschappelijke ontwikkelingen die in deze gebieden gaande zijn. De voorheen aparte nieuwsbrieven van de Geelders en het Dommeldal zijn vanaf deze editie samengevoegd om overlapping van berichten te voorkomen en één praktische uitgave te realiseren. Veel leesplezier!

In hoeve 't Coot in 1926

DEELGEBIED VAN DE GEELDERS

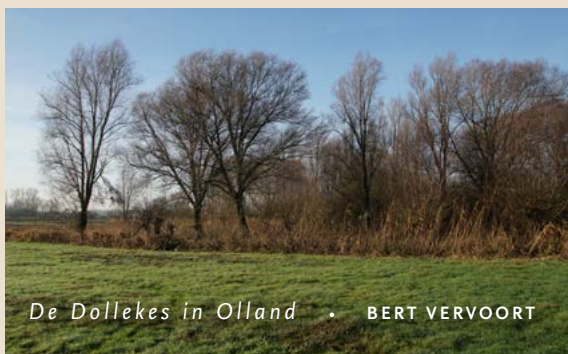
'T COOT IN DE LEEMSKUILEN

De Leemskuilen is een oud gebied in De Geelders. Het ligt ten noorden van de Hoogstraat in Savendonk, op de grens van Liempde en Boxtel. In De Leemskuilen is in de loop van de geschiedenis grond ontgonnen en leem gewonnen. Het oostelijke deel van De Leemskuilen bestond uit een boskamp voor hakhout. Dit deel werd 't Coot of 't Koud genoemd. Op een kaart uit 1802 van cartograaf Hendrik Verhees staat de naam 'Coot' ook al vermeld. Tot 1928 stond op deze locatie ook een hoeve: Hoeve 't Coot. In documenten wordt de boerderij al vóór 1600 genoemd.

De laatste eigenaren van de hoeve waren Martinus Schellekens (1892-1977) en zijn zus Anna Maria (1893-1967).

KLEINSCHALIG LANDSCHAP HERSTELD

't Coot is nu eigendom van Staatsbosbeheer. In 2018 heeft deze organisatie, samen met Natuurwerkgroep Liempde, het landschap van 't Coot in ere hersteld. De Natuurwerkgroep zorgde voor aanplant van de perceelgrenzen waarmee het oorspronkelijke kleinschalige landschap terugkeerde. De officiële eerste spade voor de aanplant ging op 14 september 2018 de grond in. Dat gebeurde in het bijzijn van Harry Schellekens (zoon van de laatste hoeve-eigenaar Martinus), Jan Fenten (Staatsbosbeheer), Peter van de Wiel (destijds wethouder gemeente Boxtel), Jolan van Herwaarden (Natuurwerkgroep Liempde) en Ad de Kort (Stichting Natuurprojecten Liempde).

De Dollekes in Olland • BERT VERVOORT

7 SUBSIDIEAANVRAGEN BIJ HET GOB

Begin juli 2021 lagen er zeven grote subsidieaanvragen van ARK bij Het Groen Ontwikkelingsfonds Brabant (GOB), allemaal bedoeld om projecten in Het Groene Woud in uitvoering te kunnen nemen. Eerder al ontvingen we zes complete GOB-beschikkingen voor in totaal 128 hectare. Deze zijn inmiddels alle in uitvoering. Op dit moment bereiden we nog eens vier GOB-subsidieaanvragen voor.

De waterspitsmuis • SAXIFRAGA/RUDMER ZWERVER

SOORT IN BEELD

DE WATERSPITSMUIS

De waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) is de grootste spitsmuis van Europa. Het is een vrij zeldzame soort die in een deel van het Dommeldal voorkomt. Waterspitsmuizen houden van water (sloten en beekjes): het moet schoon zijn, niet te voedselrijk, vrij snel stromend of stilstaand met een behoorlijk ontwikkelde watervegetatie en ruig begroeide oevers. Zowel op de kant als in het water zoeken ze naar voedsel. Hun holletjes bevinden zich vaak in de slootkant tussen de begroeiing. Goed beschermd dus, want ze zijn nogal schuw. De laatste jaren neemt het aantal waterspitsmuizen in het Dommelgebied lang-

zaam toe. Dat blijkt uit onderzoek van Natuurwerkgroep Liempde die al jarenlang braakballen van kerkuilen onder de loep neemt om ze te onderzoeken op restanten van prooidieren.

UITERLIJKE KENMERKEN

De waterspitsmuis heeft kleine zwarte ogen en een spitse snuit met lange, witte snorharen. De tanden hebben een rood randje. De vacht is op de rug donkerbruin tot zwart en op de buik wit tot dezelfde kleur als de rug. Vaak zit er een wit vlekje achter de oren en/of ogen. Hij heeft een tweekleurige staart, met aan de onderzijde een dubbele rij haren ('kiel'). De poten zijn kort en hebben lange vingers. De oren liggen geheel verborgen in de vacht en worden bedekt door huidflapjes.

**MEER NATUURONTWIKKELINGS-
PLEKKEN IN HET GROENE WOOD**

ARK Natuurontwikkeling is niet alleen actief in De Geelders en het Dommeldal, we zijn in Het Groene Woud ook bezig met natuurontwikkeling in het Beerze-gebied (tussen de Kampina en landgoed Baest) en in De Hemel (grenzend aan het Liempdse landgoed Velder).

Een imposante haagbeuk op Velder
BERT VERVOORT

IN EN OM DE BEERZE

In Oirschot, aan De Beerze, verwierven we bijna 25 hectare grond, zowel op de grens met de Kampina (bij De Logt) als net bovenstrooms aan de Spoordonkse watermolen. Samen met de Brabantse Molenstichting, gemeente Oirschot en Waterschap De Dommel realiseren we daar de komende jaren een watermolenlandschap met een zeer hoge biodiversiteit.

De leembossen bij Velder • RUUD VAN NOOIJEN

DE HEMEL

In 2020 werd De Hemel, een groot gebied naast het Liempdse Velder, eigendom van ARK. Samen met de eigenaren van Velder richten we daar nu twintig hectare natuur in. Vooral hoogkwalitatieve leembossen krijgen hier veel aandacht. Deze sluiten straks aan op de leembossen van Velder waarmee we een flinke uitbreiding realiseren van één van de belangrijkste en oudste Brabantse leembossen in Het Groene Woud. Want de bosgeschiedenis van Velder gaat terug naar het begin van de dertiende eeuw. Onlangs hebben de bewoners van de Lagevoortseweg, die dichtbij Velder en De Hemel wonen, een bezoek gebracht aan het Limburgse Kempen~Broek. Daar boekte ARK enkele jaren geleden mooie resultaten in natuurontwikkeling. Zodra de natuurontwikkeling bij De Hemel klaar is, dragen we het eigendom over aan de eigenaren van Landgoed Velder.

Het (toekomstige) watermolenlandschap van Spoordonk • BERT VERVOORT

DOMMELMONUMENTEN

HET GROOT DUIJFHUIS

Pal aan de Dommel in Kasteren bij Liempde staat kartuizerhoeve Het Groot Duijfhuis. De rijksmonumentale hoeve ligt centraal in het Dommeldal en omvat naast de boerderij met heerenkamer ook een Vlaamse schuur (gebouwd begin 16e eeuw) en een duiventoren. Eigenaar Brabants Landschap richtte hier een infopunt in dat mensen op elke laatste zondag van de maanden maart tot en met september kunnen bezoeken.

1471: OVERDRACHT AAN KARTUIZERS

Kasteren wordt als gehucht voor het eerst in de archieven vermeld in 1367. De vroegste gegevens van de kartuizerhoeve dateren eveneens uit de veertiende eeuw. Het gaat dan nog om de boerderij zónder duiventoren, want die is eeuwen later pas gebouwd. De hoeve wordt in oude bronnen met verschillende namen aangeduid: Ten Acker

Kartuizerhoeve Het Groot Duijfhuis
 ILLUSTRATIE: ERIK VAN OMMEN

of Ten Ecker, De Grote Hoeve of Die Hoeve opt Water. Die laatste naam is erg toepasselijk omdat de boerderij op de rand van de Dommel ligt. Uit de eerste bronnen blijkt dat de hoeve eigendom was van Bosschenaar Jan van Derentheren en zijn kinderen. In 1450 kwam de hoeve in handen van kanunnik Ludolf van de Water uit Den Bosch. Hij droeg de boerderij in 1471 over aan de kartuizers van Sinte Sophia van Constantinopel (gesticht in Olland) die deze vervolgens verpachtten. Met de opbrengst ervan konden ze het klooster in stand houden, want arbeid verrichten die economische waarde opleverde om kosten te dekken, deden ze immers niet. In 1661 liet Pieter Lus – die de hoeve kocht van de kartuizers – een grote duiventoren bouwen. Die gaf het complex niet alleen extra status, maar zorgde ook voor karrenvrachten mest die van economisch nut waren.

DE OUDSTE VAN NEDERLAND

De Vlaamse schuur bij het complex is één van de oudste van Nederland en de oudste die nog compleet aanwezig is. Ze werd gebouwd rond 1525. De meeste schuren van dit type zijn veel jonger en dateren uit de zeventiende of achttiende eeuw.

**GESPOT: BIJZONDERE SOORTEN
 IN DE GEELDERS**

De Geelders bewijst opnieuw een schatkamer met bijzondere soorten te zijn, getuige de recente waarnemingen van Dirk Eijkemans en Joep Steur.

ZWARTE LEVENDBARENDE HAGEDIS

Dirk Eijkemans ontdekte deze zomer aan 't Coot in De Geelders een wel zeer zeldzame variant van de levendbarende hagedis. Het gaat om een melanistisch exemplaar. Dat wil zeggen dat die geheel zwart van kleur is vanwege het (teveel aan) pigment melanine. En alsof deze waarneming nog niet genoeg was, zag hij in dezelfde omgeving ook een nest van de zeldzame bergveldwesp.

Nest van en met de zeldzame bergveldwesp
 DIRK EIJKEMANS

Een volledig zwarte levendbarende hagedis
 DIRK EIJKEMANS

NACHTVLINDER 'GEVLAMDE UIL'

Joep Steur zag hier op 30 juli 2021 de zeldzame gevlamde uil (*Actinotia polyodon*). De rups van deze nachtvlinder leeft vooral van Sint-Janskruid. Joep is bekend met de talrijke – vaak bijzondere – dag- en nachtvlinders in Het Groene Woud, met dank aan zijn jarenlange veldwerk om de vlinderpopulatie in het gebied in kaart te brengen. De soorten heeft hij samen met medeauteur Hans Horsten verzameld in zijn boek 'Vlinders in Het Groene Woud' uit 2012 (ISBN/EAN 978-90-9027074-6), een uitgave van Stichting Natuurprojecten Schijndel.

De gevlamde uil • JOEP STEUR

Mark Scheepens

ONMISBARE VRIJWILLIGERS

MARK SCHEEPENS ZOEKT, TELT EN NEEMT WAAR

Mark Scheepens, waterbioloog en ecooloog bij Waterschap De Dommel, is op vrijwillige basis vaak in De Geelders en het Dommeldal te vinden. “Vooral om soorten te tellen en bijzondere soorten waar te nemen”, vertelt hij. Om daar lachend aan toe te voegen: “Daardoor vergeet ik soms weleens gewoon van de natuur te genieten.”

175 SOORTEN SCHIETMOTTEN

Mark groeide op in Olland en spelen in de bossen en vissen aan de Dommel hoorden erbij. Daar ontstond ook zijn interesse voor insecten. Regelmatig trekt hij er 's avonds op uit om met een nachtlamp nachtvlinders in de bossen te zoeken. Ook aan het in kaart brengen van populaties kevers, sprinkhanen, waterjuffers en andere insecten besteedt hij menig vrij uurtje. Al zijn bevindingen geeft hij door aan databanken van diverse fauna-organisaties. “Het doorgeven van zulke gegevens komt nogal nauw. Neem bijvoorbeeld de schietmotten. Daar bestaan meer dan 175 soorten van. Als ik er eentje waarneem, schakel ik vaak Maria Sanabria en David Tempelman in. Twee biologen en echte ‘motten’-experts die ontzettend veel weten over al die verschillende soorten schietmotten die hier leven. Zij duiden vervolgens wat ik zie, doen er ook onderzoek naar. Waardevol, want zo

weten we niet alleen wat de stand van de populaties is maar bijvoorbeeld ook welke omstandigheden bijdragen aan het verschijnen óf verdwijnen van soorten.”

WATERBEESTJES

“Waar insecten in zijn algemeenheid mijn warme belangstelling hebben, vormen waterbeestjes voor mij de buitencategorie. Je moet dan denken aan bijvoorbeeld libellen en eindagsvliegen, maar ook aan bepaalde kevers en waterwantsen. Hun leven speelt zich voor het belangrijkste deel – de voortplanting – af in het water. In Het Groene Woud zie je deze waterinsecten nog relatief veel, met dank aan het water dat hier centraal staat. Maar ze zijn wel enorm kwetsbaar. Eén droge zomer en sommige soorten raken echt uitgestorven. Daarom is het zo nuttig dat er met inrichtingsmaatregelen wat meer water wordt vastgehouden, dat poelen en rabatten niet droog komen te liggen en dat het beekdal van de Dommel wordt beschermd. Dan geef je populaties namelijk de kans zich uit te breiden. Dat is ook goed voor de balans in de natuur. Veel insecten zorgen ervoor dat andere dieren – kikkers, salamanders, vogels – genoeg voedsel tot hun beschikking hebben. Zijn er bijvoorbeeld veel grote insecten zoals libellen en sprinkhanen? Dan is dat ideaal voor de zeldzame nachtegaal om snel aan voldoende voedsel voor haar jongen te komen. En juist die nachtegaal heeft het lastig met nog maar één broedpaar in het Dommeldal. Vijftig jaar geleden was het hier nog een algemene soort.”

Mark leert ook de jeugd over de natuur

NATUUR ‘HERKENNEN’

Ook op andere vlakken zet Mark zich vrijwillig in voor de natuur. Zo doet hij aan kleinschalig landschapsbeheer op het Heike en het Weike in De Geelders met leden van de Natuurgroep van Heemkundige Kring De Oude Vrijheid. “Ook doen we aan natuureducatie voor onder anderen de jeugd. Erg leuk om te doen. Ik heb van de leden van de Natuurgroep in de loop der jaren ontzettend veel geleerd, ook over insecten. Gewoon door met ze mee te gaan. Door informatie en foto’s te delen van planten of dieren. Samen leer je de natuur te herkennen, tot in het kleinste detail.”

ARK-eigendom Sint-Michielsgestel grenzend aan de Beeksche Waterloop • BERT VERVOORT

ARK-eigendom-Kerkackers Liempde,
eerste resultaten • BERT VERVOORT

GEELDERSDAG 2022

De Geeldersdag 2021 kon, onder invloed van de corona-omstandigheden, helaas niet doorgaan. Maar uitstel is geen afstel. Daarom houden we de Geeldersdag nu in het voorjaar van 2022. Tijdens deze dag zullen we, samen met partners en vrijwilligersgroepen, het publiek actief betrekken bij de ontwikkelingen die hier gaande zijn. De exacte datum moet nog worden vastgelegd, maar zodra de datum bekend is, leest u het in deze nieuwsbrief.

VRAGEN STAAT VRIJ!

Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu.

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Geeldersberaad en het Dommelberaad. Inmiddels ontvangen meer dan 935 geïnteresseerden de nieuwsbrief over De Geelders en het Dommeldal direct in hun mailbox en wordt hij in vele netwerken verspreid. Wilt u deze nieuwsbrief ook ontvangen? U kunt zich aanmelden onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal' via info@ark.eu. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Geelders en Dommeldal'.

GEELDERSBERAAD: Provincie Noord-Brabant, Groen Ontwikkelfonds Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meierijstad, Waterschap De Dommel, ZLTO, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Bosgroep-Zuid, Marggraff Stichting, Harry Suilen Advies en ARK Natuurontwikkeling.

DOMMELBERAAD: Provincie Noord-Brabant, gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meierijstad, Son en Breugel, Waterschap De Dommel, Brabants Landschap, Staatsbosbeheer, Harry Suilen Advies, Rentmeesters Meijs en VanSoest en ARK Natuurontwikkeling.